

(стереотипна поведінка) [3, с.238].

З огляду на спрямованість нашого дослідження, необхідно розглянути соціально-психологічні передумови маніпулятивного впливу в міжособистісній взаємодії студентів.

Одним із завдань соціалізації студентів є конструювання міжгрупових відносин у процесі спілкування. Від характеру їх взаємодії залежить позитивний розвиток відносин, виражений у співпраці, і негативний – виражений у конфронтації. Студентську групу характеризує психологічна і поведінкова спільність її членів, що робить її автономним утворенням. Тут визначальними постають взаємодія між її членами, піддатливість або опір груповому тиску, соціально-психологічна сумісність [4, с.49].

Ф.Перлс також говорить про те, що людина маніпулює іншими, намагаючись отримати ту підтримку, якої вона, як сама думає, потребує, тобто основною причиною є недовіра до інших [6].

Е.Фромм наводить іншу причину маніпуляцій: первинною потребою людини він називає потребу в любові. Людина хоче, щоб її любили і поважали. Але маніпулятор вважає, що отримати цю любов можна лише тоді, коли він матиме повний контроль над іншою особистістю, над її думками, вчинками і діями [6].

Третю причину маніпуляцій виділив Дж.Бьюдженталь. Він стверджував, що оскільки ризик і невизначеність оточують людину з усіх боків, то людина часто відчуває себе безпорадною. Для подолання цього відчуття і використовується маніпуляція [6].

Таким чином, у міжособистісному спілкуванні студентів існують такі передумови для маніпуляції:

- 1) зіткнення двох суперечливих устремлень партнерів по спілкуванню і бажання прийти до консенсусу;
- 2) зіткнення між прагненням особистості отримати бажане та соціальними (культурними) нормами;
- 3) набутий у ранньому віці досвід маніпулювання дорослими;
- 4) перейняте у дитинстві прагнення стабілізувати чужу поведінку, зробити її передбачуваною і керованою;
- 5) самостійне відкриття власних маніпулятивних прийомів;
- 6) захист від інтервенцій [2, с.3].

Дані передумови і ведуть до застосування маніпулятивного впливу у спілкуванні людей. Як ми бачимо, їх формування починається ще в дитинстві, і в подальшому, як правило, засвоєний маніпулятивний спосіб поведінки лише ускладнюється і вдосконалюється. Знання передумов маніпуляції дасть можливість правильно організувати міжособистісні взаємодії, в яких необхідне або, навпаки, неприпустиме її застосування [2, с.4].

Отже, теоретичний аналіз даної проблематики дав змогу виділити такі соціально-психологічні передумови міжособистісних маніпуляцій у студентської молоді як зіткнення двох суперечливих устремлень партнерів по спілкуванню і бажання прийти до консенсусу, зіткнення між прагненням особистості отримати бажане та соціальними (культурними) нормами, набутий у ранньому віці досвід маніпулювання дорослими, а також недовіра, ризик і невизначеність, страх складного становища, прагнення отримувати схвалення. Але слід звернути увагу на те, що особистість не народжується зі здатністю до маніпуляції, вона формується в контексті її соціального розвитку, перебуваючи в різних умовах та ситуаціях.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у здійсненні аналізу особистісних якостей студентів різних напрямків навчання (гуманітарного, технічного, економічного та медичного), що виступають передумовами для застосування маніпуляції під час міжособистісної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г.М. Общение и межличностные отношения / Г.М. Андреева // Морозов А.В. Психология влияния / А.В. Морозов. – СПб. : Питер, 2001. – С. 31–41.
2. Дацкова Е.В. Манипулятивное поведение в студенческой группе [Электронный ресурс] / Е. В. Дацкова – Режим доступа до ресурсу: www.t21.rgups.ru/upload/files/statya_Dackova-2016-05-10-11-25-04.docx.
3. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е.Л. Доценко. – М.: ЧеРо: Изд-во МГУ, 1997. – 344с.
4. Знаков В.В. Макиавеллизм, манипулятивное поведение и взаимопонимание в межличностном общении / В.В. Знаков // Вопросы психологии, 2002. – № 6. – С. 45–54.
5. Петрик В.М. Информационно-психологическая безопасность в эпоху глобализации : учеб. пособие / В. М. Петрик, В. В. Остроухов, А. А. Штоквиш, Л. Ф. Компанцева, Н. Н. Присяжнюк, В. В. Кальниш. – К., 2008. – 544с.
6. Шейнов В.П. Искусство управлять людьми/ В.П.Шейнов. – Мн.: Харвест, 2004. – 512с.

Славінська О.

Науковий керівник – проф. Олексюк Н.С.

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Соціально-економічна ситуація, що склалася на сучасному етапі розвитку України призвела до різкого спаду демографічних показників, підвищення захворюваності дітей, зростання дитячої

інвалідності. Важливе місце у підготовці дітей з інвалідністю до інтеграції в соціальне середовище займає їхня соціальна реабілітація.

Варто зазначити, що сьогодні в Україні робляться кроки щодо запровадження та активізації процесу соціальної реабілітації означеної категорії дітей: прийнято ряд відповідних законодавчих та нормативно-правових актів; формується система нового виду спеціалізованих установ – реабілітаційних центрів, що дозволить комплексно вирішувати проблеми дітей з інвалідністю та членів їх сімей; здійснюється підготовка фахівців, які забезпечуватимуть соціальну реабілітацію цих дітей. Вважаємо, що саме від ефективності процесу професійної підготовки майбутніх фахівців значною мірою залежить результативність процесу соціальної реабілітації дітей з інвалідністю.

Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників неодноразово ставала предметом наукових досліджень. Так, зміст, форми і методи професійної підготовки фахівців соціальної сфери досліджували С. Архипова, Р. Вайнола, О. Водяна, А. Капська, О. Карпенко, І. Мельничук, Н. Микитенко, В. Поліщук, Н.Олексюк, С.Харченко та ін. Поряд з цим, хочемо зазначити, що особливості підготовки фахівців до соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, на жаль, сьогодні є малодослідженими.

З огляду на актуальність проблеми соціальної реабілітації дітей з інвалідністю і шляхів її вирішення, а також на їх малодослідженість, **метою** нашої статті є обґрунтування змісту професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації означеної категорії дітей.

Соціальна реабілітація – це комплекс заходів, спрямованих на налагодження (відтворення) порушених (втрачених) особою (групою осіб) суспільних зв'язків і відносин; формування (відновлення) її соціального статусу; забезпечення соціальної адаптації та реалізації у суспільстві; досягнення певної соціальної незалежності [3, с. 77; 1, с. 384]. Головною метою соціальної реабілітації дітей з інвалідністю є надання можливості цим дітям подолати труднощі розвитку, засвоїти побутові та соціальні навички, розвинути свої здібності, а також повністю або частково інтегруватись у соціальне життя суспільства. Окрім того, соціальна реабілітація дітей означеної категорії передбачає і роботу з дорослими, які їх оточують, насамперед – з батьками. Завданням реабілітолога при цьому є допомогти батькам: усвідомити суть проблем своїх дітей, оволодіти методикою виконання індивідуальних реабілітаційних програм, перетворитись на активного учасника реабілітаційного процесу і на цій основі досягти прогресу у подоланні вад дитиною, в її інтеграції у дитячий колектив та суспільство.

Результати соціальної реабілітації дітей з інвалідністю залежать насамперед від професіоналізму фахівців, які допомагатимуть дитині змінюватись [3, с. 80]. Професіоналізм фахівця соціальної реабілітації – це поєднання знань, умінь, навичок та досвіду, що формується у процесі як професійної підготовки майбутнього спеціаліста, так і під час його практичної діяльності.

Професійна підготовка майбутнього фахівця – це здобуття ним кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей з інвалідністю – це процес і результат їхньої підготовки шляхом оволодіння ними системою знань, формування умінь і навичок, ряду професійних якостей, необхідних для здійснення соціальної реабілітації означеної категорії дітей [2, с. 9].

Виходячи із сутності проблем, які повинен вирішувати професіонал у сфері соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, метою професійної підготовки фахівця означеної кваліфікації є: оволодіння систематизованими знаннями (про теоретичні засади соціальної реабілітації; специфіку реабілітаційної роботи з дітьми цієї категорії; види та рівні реабілітаційної роботи; вимоги до фахівця, який здійснює соціальну реабілітацію дітей з інвалідністю); формування умінь (надавати допомогу дітям з інвалідністю; здійснювати реабілітаційну роботу з дітьми та їх сім'ями; налагоджувати зв'язки з усіма можливими суб'єктами реабілітаційної допомоги) і навичок (соціально-психологічного і ситуаційного аналізу; діагностики умов і рівня життєдіяльності різних соціальних категорій і груп населення; презентації своїх ідей перед різними групами; написання звітів, проектних заявок); наявність необхідних особистісних професійних якостей (відповідних психофізіологічних характеристик (психічних процесів і станів, емоційних й вольових проявів); психологічних якостей, що характеризують соціального реабілітолога як особистість (самоконтроль, самокритичність, самооцінка власних вчинків, стресовитривалість); психолого-педагогічних якостей, від яких залежить особиста привабливість фахівця (комунікабельність, емпатійність, атрактивність, красномовність, креативні здібності (творчість спеціаліста) та ціннісно-мотиваційний аспект (морально-етичні орієнтири)) [3, с. 84–85; 4, с. 6–7].

Для досягнення означеної мети, професійна підготовка майбутнього соціального реабілітолога до роботи з дітьми з інвалідністю, на наш погляд, повинна включати: теоретичну і практичну підготовку з суспільних наук, педагогічних, психологічних, спеціальних дисциплін, навчальних й виробничих практик; самостійну та індивідуальну роботу; волонтерську діяльність.

На основі аналізу навчальних планів підготовки фахівців соціальної реабілітації Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, можемо стверджувати, що результативність професійної підготовки забезпечує вивчення студентами таких навчальних дисциплін, як: «Соціальна реабілітація», «Психологічна реабілітація», «Педагогічна реабілітація», «Професійна реабілітація», «Ресоціалізація і соціальна корекція», «Мережа закладів соціальної реабілітації»,

«Соціальна педагогіка», «Соціальний супровід» та ін. Окрім того, планами передбачено проходження студентами ряду професійно-орієнтованих практик.

Погоджуємось із науковцями, що усі складові професійної підготовки реалізуються протягом таких основних етапів: орієнтаційного, теоретичного та практичного (діяльнісного) [2, с. 87-89].

Основними шляхами оптимізації професійної підготовки фахівців соціальної реабілітації до роботи з дітьми з інвалідністю, на наш погляд, є: налагодження взаємодії вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх реабілітологів із закладами, установами, службами, організаціями, які працюють з означеною категорією дітей; оптимізація змісту процесу професійної підготовки; запровадження гнучкої системи навчальних практик та волонтерської роботи; вивчення й запровадження кращого вітчизняного і закордонного досвіду професійної підготовки фахівців соціальної реабілітації.

Таким чином, професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей з інвалідністю є актуальною суспільною та науковою проблемою. Вона передбачає формування у студентів системи відповідних знань, умінь і навичок та включає теоретичну і практичну підготовки, самостійну, наукову і волонтерську роботи майбутніх фахівців означеного виду соціальної/соціально-педагогічної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Водяна О. В. Шляхи оптимізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального супроводу сімей / О. В. Водяна // Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної роботи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22-23 жовтня 2015 року, м. Глухів. – 225 с. – С. 25-28.
2. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: монографія / О. Г. Карпенко – Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Коло; Дрогобич, 2007. – 374 с.
3. Мосійчук Т. Є. Поняття соціальної реабілітації та його соціологічне обґрунтування. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики / Тетяна Євгенівна Мосійчук / Міжвузівський збірник. – Випуск 6-7. – Одеса : Астропринт, 2000. – С. 77–86.
4. Олексюк Н.С. Професійна підготовка фахівців соціальної реабілітації в Україні як вимога часу / Н. С. Олексюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, № 6 (303) жовтень 2016. – Частина III. – Старобільськ, 2016. – С. 40–47.
5. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: [монографія] / Віра Аркадіївна Поліщук; [ред. Н. Г. Ничкало]. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – 424 с.

Слободян О.

Науковий керівник – доц. Свідерська Г. М.

КАТЕГОРІЯ «ОБРАЗУ» ТА ФЕНОМЕН «ОБРАЗУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА» ЯК ОБ'ЄКТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Постановка проблеми. Юність - це час підготовки до створення сім'ї й влаштування сімейного життя, визначення ставлення до суспільного життя і своєї ролі в ньому. Науковий інтерес до проблеми особистості в період підготовки до подружнього життя зумовлюється тим, що індивідуальні характеристики людини, зокрема сфера самосвідомості, чинять значний вплив на вибір партнера та специфіку подружніх взаємин.

Важливим аспектом, що веде до створення сім'ї і значною мірою визначає характер її існування, є, на думку В.В. Мацюк, вибір шлюбного партнера. На цей процес, за даними досліджень, впливає багато чинників, серед яких чільне місце займає уявлення про ідеального партнера, його образ [4].

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Аналіз наукової літератури демонструє, що глибинні механізми формування образу майбутнього шлюбного партнера досліджували такі вчені, як З. Фройд, К.Юнг та Е. Берн. Проблеми впливу соціально-психологічних механізмів (стереотипізації, ефект «ореолу», «первинності» та «новизни» тощо) на становлення образу майбутнього подружнього партнера розглядали вітчизняні та зарубіжні психологи О.О. Бодальов, Л.В. Глушенко, В.М. Дружинін. О.С. Кочарян, С.Е. Лянс, Д. Майерс, В.В. Мацюк, Є. Фромм та інші.

Виділення невирішених раніше частин аналізованої проблеми. З усього масиву проаналізованих нами досліджень проблема образу шлюбного партнера, зокрема його психологічне підґрунтя, видається нам досить актуальною. Відтак **метою** нашої статті є теоретичне дослідження категорії «образу» та феномену «образу шлюбного партнера» у вітчизняній та зарубіжній науці .

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначають К.П.Гавриловська та О.І. Баранчук, образ майбутнього шлюбного партнера – це емоційно забарвлена система уявлень у свідомості конкретної людини про її бажаного ідеального шлюбного партнера, що формується під впливом стереотипів, спостережень за життям подружніх пар і є результатом власного власного життєвого досвіду [2].

На думку вище зазначених вчених, підставою формування образу майбутнього шлюбного партнера є образ світу – багаторівнева цілісна система уявлень людини про світ, інших людей, про себе саму та свою діяльність. Образ світу є функціонально та генетично первинним стосовно будь-якого конкретного образу